

FEMEIA, PERFORMER AL PRACTICILOR MAGICE ÎN PERIOADA DUODECISIMEI

IOANA DĂNCUȘ

Sighetu Marmăției – decembrie 1991

În determinarea rolului femeii în viața socială și de aici la funcția acesteia în cadrul practicilor magice trebuie să ne raportăm în cercetare la planuri mult mai largi care se interferează în locuri și momente, deci în spațiu și timp. Omul trăiește în societate, deci în familie, în familia mică, familia mare sau neamul, mai multe familii – comunitatea. Aceasta presupune un spațiu: gospodăria, grupuri de gospodării, așezarea.

Viața în cadrul comunității înseamnă relațiile dintre om, creațiile lui, spațiul în care trăiește permanent și spațiul în care gravitează. Spațiul satului-teritoriului este cel al habitatului uman foarte bine cunoscut de către indivizi. Cel exterior acestuia, acolo unde omul pendulează (câmpul, văile, pădurea, muntele) este spațiul necunoscutului, al sălbaticului dominat de forțe supranaturale¹.

Așa cum știm din cercetările etnologice spațiul exterior comunității este accesibil în special bărbaților. Deci iată o opoziție între interior și exterior care se pune în relație cu opoziția fundamentală între bărbat și femeie. Această opoziție își găsește corespondența în practici și obiceiuri, rituri și ceremonialuri. Edificatoare în această privință sunt riturile și ceremonialurile de primăvară care se suprapun pe cele două ocupații existențiale ale poporului român agricultura și creșterea animalelor. Dacă ne referim la spațiul exterior comunității vom exemplifica prin două ceremonialuri specifice exclusiv bărbaților, ritul agrar de fertilitate și fecunditate al pământului marcat în Maramureș prin obiceiul tânjelei și ritul pastoral legat de plecarea oilor la munte, cel al aprinderii focului viu, ș.a.

Amândouă se întâmplă în spațiul ieșit de sub protecția comunității, a așezării, unde trăiește familia mică și mare grupată în jurul bisericii protectoare. De aceea la aceste momente, actanții sunt bărbații. Opoziția binară între spațiul domestic (gospodărie, așezare, respectiv comunitatea umană) și spațiul exterior acesteia presupune permanent și opoziția binară dintre bărbat și femeie².

Dacă bărbatul prin forța sa reușește să pătrundă și să stăpânească pădurea și câmpul în cadrul comunității, tot bărbatul este cel chemat să organizeze și să decidă asupra destinului comunității.

Femeia se implică în tot ceea ce înseamnă viață casnică, în toate muncile delimitate de gospodărie și casă. Dar tot femeia este aceea care prin științe și meșteșuguri transmise de peste generații

¹ Masson Danielle, *Les Femmes de Breb* (Maramures - Roumanie), în *Etudes et documents balkaniques et méditerranéens*, Paris, 1982

² idem, vezi și Mihai Dăncuș, *Spațiul funcțional și spațiul ritual*, sesiunea "Lumea satului românesc", buc. 1985

rânduiește destinele neamului mic, familia și orânduiește neamul mare implicându-se în ciclul riturilor de trecere, naștere, căsătorie și moarte, dar și în ceea ce înseamnă răsturnarea acestora adică a obiceiurilor de peste an. De aceea tot ce se face în aceste momente hotărâtoare ale existenței umane se face cu rânduială și pe baza unor experiențe verificate de-a lungul generațiilor. Ne vom raporta în continuare la perioada unui prag de trecere care a pus omul la mari încercări, care prin semnele de întrebare privind destinele viitorului a îndemnat la o serie de practici, care sunt greu de explicat astăzi.

Pragul trecerii dintr-un an în celălalt, care se întinde pe perioada duodicesimei, adică pe perioada celor 12 zile de Crăciun până la Bobotează, a însemnat pentru individ și pentru comunitate un moment hotărâtor privind viitorul destin. De aceea tot ce se face în acest interval, spune profesorul Mihai Pop³, se face pentru a pune casa prin casă înțelegând familia și gospodăria sub semnul bunului augur. Dacă la ceremoniile religioase care au loc pe parcursul acestei perioade participă întreaga comunitate, la practicile magice și riturile și secvențele de rituri care se fac și care vizează existența și destinul diverșilor indivizi din familie (fete și băieți, copii și adulți, soarta animalelor și a gospodăriei în anul care vine), participă un număr restrâns. Acestea se fac în momente ale zilei precis determinate, la miezul nopții, la apariția lunii etc., și în locuri precis determinate, pe pragul porții, pe pragul ușii de la intrare, în vatra cu cărbuni, în colțul de la răsărit, pe tăietor în colejnă, la râu, la fântână, implicând de fiecare dată elemente cosmice.

Fără excepție toate aceste rituri și practici magice se fac numai de către femei, pentru că în mentalitatea tradițională femeia este înzestrată cu calitățile necesare.

Nu ne vom referi la magie și vrăjitorie, la practicile care însoțesc riturile de naștere, căsătorie și moarte cu secvențele intermediare, ci la numai câteva secvențe surprinse în zona Maramureș în perioada duodicesimei, când se efectuează diverse practici de cunoaștere și chiar de provocare a ursitei.

Femeia este cea care pregătește masa de Anul Nou în mod special. Astfel, sub fața de masă se pune otavă (fân) ca semn al belșugului fânului în anul care vine. Pe masă se așează "stolnicul" (pâine de ritual modelată din aluat cu motive specifice) semnificând un an bogat în pâine. Picioarele de la masă se leagă cu un lanț "ca să se lege farmecile, vrăjile, meșteșugurile, ca relele să nu se apropie de acea casă". La miezul nopții, fetele singure mergeau la râu, spărgeau gheața și dezbrăcate în pielea goală făceau baie în râul rece în credința că vor fi curate și frumoase tot timpul anului și desigur, dragi feciorilor. Tot la miezul nopții de Anul Nou fata din casă lovește cu fundul ușa de la cotețul porcului. Dacă porcul grohăia fata se va mărita în "câșălegile" respective.

---

³ Mihai Pop, Obiceiuri tradiționale românești, București, 1976, p. 35 și următoarele

Pentru cunoașterea ursitului, la miezul nopții, fata își pune o oglindă pe piept și una o așează pe față. De o parte și de alta a oglinzii din față așează două lumânări aprinse. Privind oglinda de pe piept zărește un drum. Dacă fata se va mărita în acel an, își vede din oglindă pe drum ursitul.

Este cunoscută în satele Maramureșului, practica numărării parilor începând numărătoarea inversă de la cifra 9. Ultimul par numărat, parul cu numărul 1 era legat de către fete cu un fir de ață roșie după care descântau:

“Sânvăsâi vărgat
Dă-mi Doamne bărbat
Sie hâd, sie-nholbat
Numa aibă cușmă-n cap”.

Parul cu numărul 1 este acela pe care fata îl va privi a doua zi. Dacă parul va fi frumos și drept și viitorul soț va fi frumos; dacă parul va fi dublu fata va avea doi soți; dacă parul va fi rupt viitorul soț va muri. Uneori fetele căutau crengi afară, în întuneric și dacă la numărătoare ieșea număr par însemna că fata se va mărita în anul respectiv.

Un obicei practicat până nu demult este cel la care participă patru fete. Se pregătesc 4 farfurii în care se pune sare, pâine, cărbune și un inel de aur, iar cele patru fete vor alege la întâmplare câte o farfurie. Fata care va alege farfuria cu sare va avea un soț sărac; un soț negru ca un țigan va avea fata în a cărei farfurie se află cărbunele; bogat va fi doar soțul celei în a cărei farfurii va fi pâinea, și un soț frumos va avea fata care va nimeri farfuria cu inelul. De remarcat faptul că aurul nu este asociat cu bogăția ci cu frumusețea.

Fetele făceau și mai fac și astăzi în unele sate “boți” (cocoloașe) din făină de grâu în interiorul cărora se pune câte un bilețel cu numele feciorului iubit și se pun la fiert. Și de data aceasta vor participa 3-4 fete vecine sau prietene foarte bune. Primul “boț” care iese la suprafață se scoate, se desface și se citește numele ursitului. Operația se repetă de către celelalte fete prezente. Unele fete după ce fierbeau cocoloașele, le treceau prin smântână și apoi le dădeau unei pisici. Câte cocoloașe mânca pisica atâtea fete se măritau în acel an. Și la Bobotează tinerele fete obișnuiau prin diverse practici să-și afle ursitul. Intr-un vas cu apă se puneau două lumânări, una mai mică reprezentând fata, și alta mai mare reprezentând feciorul. Se aprindeau și se lăsau să plutească deasupra apei. Dacă cele două lumânări se apropiau înseamnă că fata se va căsători în anul respectiv, iar dacă lumânarea ce reprezintă bărbatul se apropie de femeie, înseamnă că el îi va face curte.

La Bobotează fetele își luau câteva fire din buchetul tradițional ce împodobește crucea cu care preotul sfințește casa. Noaptea, la culcare își puneau firele de busuioc sub cap pentru a-și visa ursitul. Cu obiceiurile de Bobotează se încheie ciclul obiceiurilor de iarnă și de peste an.

În continuare redăm un obicei cules din satul Cuhea – Bogdan Vodă, (1980).

În seara de Anul Nou, fetele care doreau să-și cunoască ursitul, își pregăteau un buchet de busuioc, cu care mergeau la râu. Îl puneau în apă și-l acopereau cu o piatră. Dimineața fiecare fată își verifica busuiocul. Fata a cărei buchet era încărcat de gheață va avea un bărbat "gazdă", adică bogat. Cea care își va găsi busuiocul întocmai cum l-a lăsat de cu seară va avea un soț sărac.⁴

Din cercetările întreprinse, se contată prezența vie încă în viața comunității a unei credințe, rituri și ceremonii în repertoriul activ și pasiv. Sub aparența unui joc al fetelor ele își probează destinul. Desprinde un paralelism între practicile de natură magică și rituri cu rădăcini adânci în istoria neștiută și marile ceremonii religioase, care însoțesc omul în această perioadă de trecere, Crăciun, Sânvăsâi, Boboteaza și Sântionul.

---

⁴ Informatoare Mariș Irina, Cuhea, 50 ani, 8 clase